

Text **Tereza Herz** / foto **Karel Zakar**

Gene Deitch

Američan v Praze

Mladý muž, který měl štěstí prožít svůj „americký sen“. Nejlépe placený animátor a ředitel největšího studia animovaných filmů, majitel filmového studia, uznávaný grafik, autor knih, milovník jazzu. Vyrostl a prosadil se v Americe, kde mu také udělili Oscara, přitom dvě třetiny svého života prožil v Praze. Dobrovolně, rád. Z lásky. A svým okolím takřka neozorován.

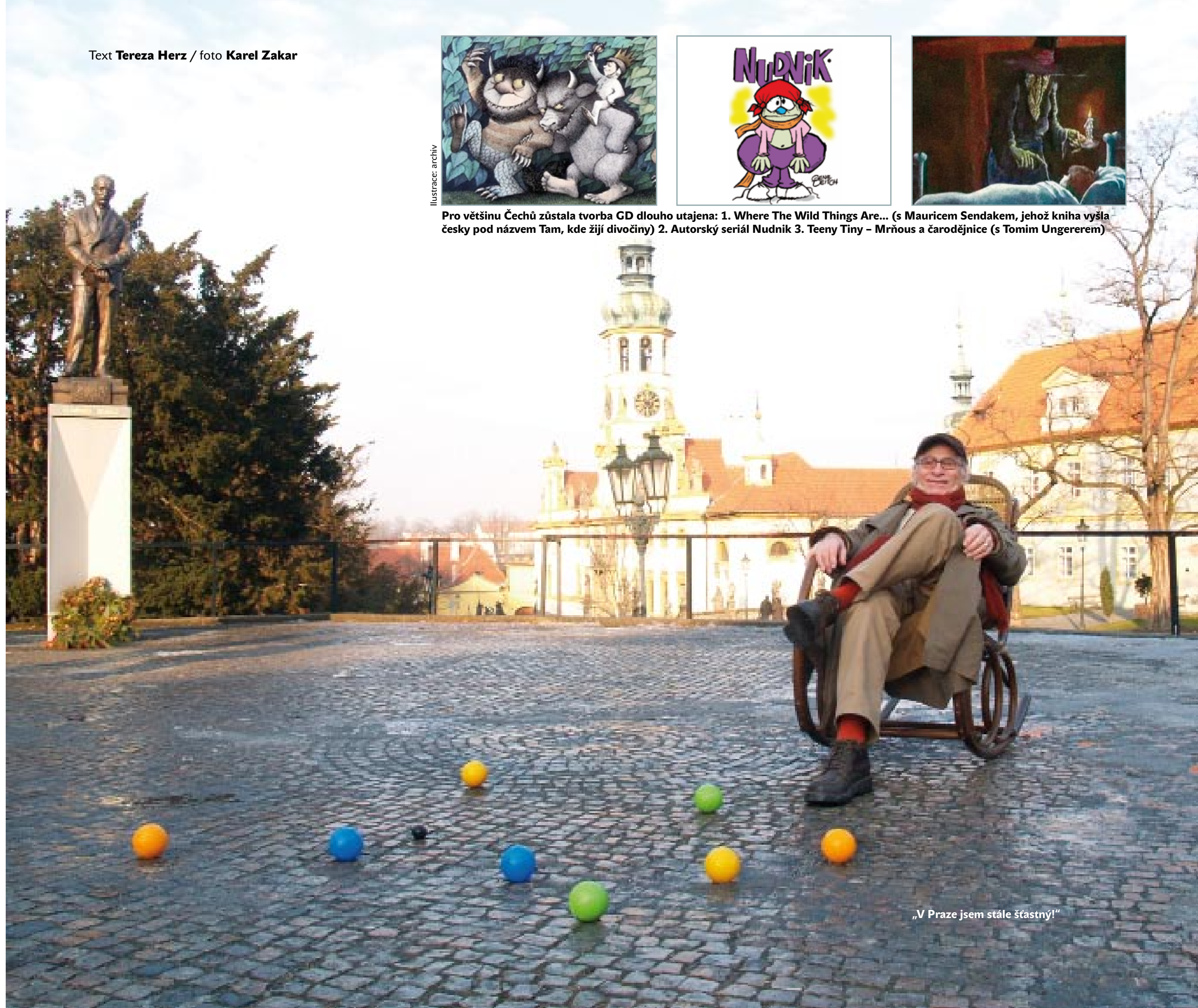
Američan v Praze – moudrý, charismatický muž se srdcem dobrodruha, který se baví vším, co mu život přináší. Život je mu věčnou inspirací k tomu, co je jeho vášní, prací, zábavou a v čem patří bezesporu ke světové špičce.

Američan, žijící v Praze pod jménem Deitch, což v jidiš znamená „německý“. Když se jeho pradědeček přistěhoval do Ameriky a šel se ve své nové zemi úředně přihlásit, zeptal se ho úředník za pře-pážkou, jakou že řečí to vlastně mluví. „Deutsch,“ odpověděl mladý exulant hrdě. „O.k.“, pravil úředník a vystavil doklady na jméno Deitch. Začala se odvíjet historie nové americké rodiny...

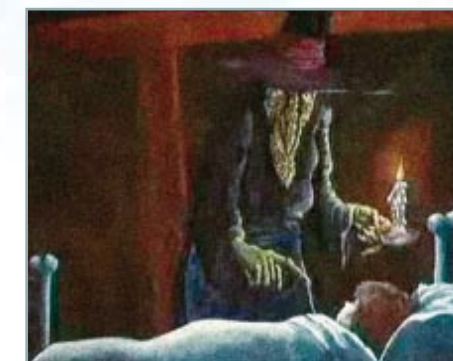
Gene strávil dětství v Hollywoodu. Dýchal vzduch nasycený filmovým kouzlem a už jako malý kluk chtěl dělat jen jedno – animovaný film. Kreslil si pro sebe Disneyovy postavičky, vymýšlel Mickey Mouseovi své vlastní příběhy, toulal se sám se sebou ve světě kreslených figurek. A to mu také zůstalo.

Kudy vede cesta do Prahy

Myslím do Prahy v Československu, neboť Gene jezdil v době svého vojenského výcviku za druhé světové války ještě do jiné Pra-

Ilustrace: archiv

Pro většinu Čechů zůstala tvorba GD dlouho utajena: 1. *Where The Wild Things Are...* (s Mauricem Sendakem, jehož kniha vyšla česky pod názvem *Tam, kde žijí divočiny*) 2. Autorský seriál *Nudnik* 3. *Teeny Tiny - Mrňous a čarodějnice* (s Tomim Ungererem)

„V Praze jsem stále šťastný!“

Byl to od počátku *vztah* s nejhůř

hy, do malého města v Ohio, do absolutní „díry“, jak sám říká, kam s kamarády vyráželi na skleničku. Válka skončila naštěstí dřív než jeho výcvik a on k nám přijel o pár let později dělat kreslené filmy.

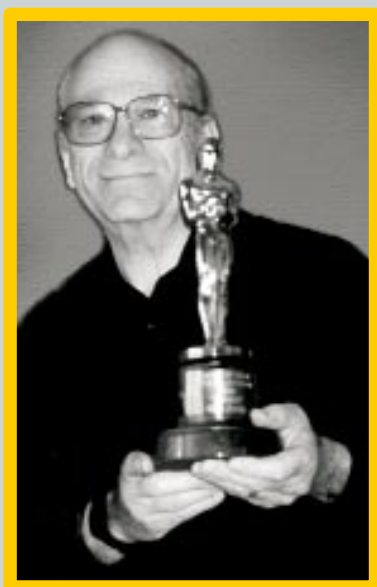
Předtím se ale ještě musel oženit, zplodit syny, vypracovat se na místo uměleckého šéfa největšího studia animovaných filmů v New Yorku, založit vlastní studio UPA. A na dveře jeho ateliéru musel zaklepat Bill Snyder s pracovní nabídkou. Že by úspěšný režisér, animátor a skvělý grafik Gene Deitch chtěl pracovat pro někoho jiného než pro sebe? V žádném případě! Měl přece své studio, své lidi a pro ně své zakázky (dělali filmy pro 20 Century Fox)... Ale měl také na stěně kresby k filmu Munro, který toužil realizovat a na který se mu právě nedostávalo financí. Snyder to věděl: „Když mi pomůžete s tím, co potřebuji, dám vám peníze na film Munro!“ A Gene už neměl proč odmítat.

Jejich smlouva měla ovšem malý háček. Film se bude natáčet v Praze. „Praha v Ohio? To je snad vtip,“ letělo hlavou mladému výtvarníkovi. Tam přece nemohou mít žádné studio animovaného filmu! „Praha v Československu,“ upřesnil Snyder a Gene opět odmítl: „Tam nejedu, tam jsou komunisti!“ „Jen deset dní, a máš Munro,“ smlouval Snyder.

A tak si Mr. Deitch nechal vystavit svůj první cestovní pas a vydal se do Evropy. Když vystoupil na šedém ruzyňském letišti a podstoupil celní kontrolu, jež v něm vyvolala dojem, že bude vzápětí zatčen, myslel na poslední Snyderova slova: „Je tam jedna malá drobná hezká žena, do které se určitě zamiluješ!“

Malá drobná hezká – opakoval si jako zaříkadlo... V hale na něho čekala skutečně malá drobná – ale o patnáct let starší paní. „Další povedený Snyderův vtip. Doufám, že to bude rychle za mnou a jedu domů,“ pomyslel si. A zase se mylil. Velmi se mylil.

Tak to tehdy v Praze všechno začalo.

Gene Deitch

Tvůrce animovaných filmů. Nositel Oscara a jeho pěti nominací. Má několik cen za životní dílo, 150 jiných zlatých sošek a ocenění. Výtvarník, který stále pracuje a tvoří v pražském studiu Bratři v triku a přednáší po celém světě o tom, co naplňuje celý jeho život – o animovaném filmu.

Oscara získal za film Munro

Osud, jak jinak

Cestou z letiště viděl město a měl pocit, že se vrátil „ve stroji času“ někam o třicet let zpátky. Udivovalo ho oblečení lidí, prázdné výklady, na Letné nemohl přehlédnout sochu Stalina. Vše si natáčel a připadal si jako něco mezi Jamesem Bondem a Alenkou v říší divů.

Ve studiu, kam rovnou jeli, ho čekal úkol vskutku delikátní. Film, na kterém měl pracovat, režíroval Václav Bedřich a Gene převzal roli poradce. Chápal napětí, které jeho příjezd vyvolal. Poznal hned, že lidé jsou tu na svou práci velmi hrdí a že jsou v tom, co dělají, výborní. Ale byla zde také úplně jiná kultura, jiný způsob myšlení než v Americe a nutně muselo dojít ke změnám, aby se film, který tu vznikl, stal prodejným. Všechny přípravy a základní kresby vznikaly v New Yorku a tady se mělo pokračovat ve výrobě. Jenže technika i způsob práce byl ve studiu Bratři v triku velmi odlišný, a to komplikovalo práci na obou stranách. I když se všichni zúčastnění snažili, první týden byl velmi těžký.

„Přesně si na tu náladu pamatuju. Také jsem nechtěla, aby nám někdo mluvil do práce, aby nám nějaký Američan říkal, co máme dělat,“ říká dnes paní Zdena. Ano, to je ta drobná hezká žena, kterou Geneovi vychvaloval Snyder. Nečekala tehdy na letišti (to byla paní Kopečná), ale byla to Zdena, kdo velel filmovému studiu Bratři v triku. Dějala svou práci a od Američana si držela zpočátku dost výrazný odstup, ale dodnes si pamatuje, co měl Gene na sobě, když poprvé vstoupil do dveří. Po týdnu, kdy se tu stále ještě cítil jako na jiné „planetě“, se paní Zdena smílovala a oslovila ho: „If you like, I go shopping with you.“ A on chtěl. Začal se psát příběh velké lásky. „Osud,“ říkají dnes oba.

Zůstal jsem

Byl to vztah s nejhůř rozdanými kartami. Oba žili v manželství, oba měli

rozdanými kartami. Nejhůř, jak je jen možné.

děti a všude okolo vrcholila studená válka, psal se rok 1959. Gene po deseti dnech dokončil svou práci, odjel z Prahy a v hlavě měl pouze jednu jedinou otázku: Jak se co nejrychleji vrátit? Zdálo se, že není žádná šance...

Z omylu ho vyvedl opět přítel Snyder. Měl dlouholetou smlouvu s pražským studiem a plánoval film Munro, dávný Geneův sen, natočit tady. Výroba filmů byla v Praze pro Američany daleko výhodnější než v New Yorku. Komunisté zase potřebovali dolary a byli ochotni tolerovat i pár nepřátelských „živlů“. Gene se mohl vrátit. V Praze vytvořil film, o kterém snil, a získal za něj Oscara.

Československé noviny o tom psaly jako o ohromném úspěchu naší kinematografie. Pro Ameriku byl Munro zase jejich vítězným filmem. Obě strany měly pravdu. „Okamžitě jsme dostali nabídky od MGM podílet se na seriálech Tom a Jerry, Crazy Cat, Pepek námořník. A já mohl zůstat v Praze. Pracovat tu, bydlet, a přitom zůstat Američanem. Bylo to ohromné. Mým jediným přáním bylo žít se Zdenou a pracovat s ní. A to se mi splnilo. Našel jsem tu postupně přátele, skvělé kolegy. Zůstal jsem. Rád.“

Oba se museli nejprve rozvést, aby spolu mohli být...

Tichý Američan

V Praze do dnešní doby natočil desítky filmů, jeden z nich – „Obři“ – byl v Československu dlouhé roky zakázán, ale přesto to nevyvrátilo pochyby, které okolo Američana žijícího v Praze čas od času zavířily. Někteří lidé byli přesvědčeni, že je agentem KGB, jiní ho

zase řadili do řad CIA, další tvrdili, že to úspěšně „hraje“ na obě strany... On sám se všem spekulacím směje.

„A proč jsme neodešli? Víte, bylo to vlastně velmi vzrušující období. Měli jsme se Zdenou skvělé pracovní podmínky. Mohli jsme sami rozhodovat, co budeme dělat. Ona mě jen hlídala, abych někde něco neřekl a nevyhostili mě. Také jsem neměl problém jet kdykoli ven, žil jsem v relativní svobodě. A mou podmínku, že Zdena může jezdit, kamkoli bude potřeba, dodržovali.“ Tehdy spolu hodně cestovali. Dnes už je to tolik nebaví, při otevřených hranicích to vlastně není žádné dobrodružství. A dobrodružství, to oni vždycky milovali. „Také naše rodinná situace se za ty roky otočila. Dolar měl kdysi vysoký kurz, já byl dobře placený a vyplňoval jsem cestovní povolení pro svoji ženu. Teď dolar klesl a koruna stále stoupá, Zdena je ředitelkou studia Bratři v triku a potvrzuje mé povolení k pobytu. Jsem na ní najednou závislý... Je to legrace,“ směje se slavný americký filmař, o němž stále skoro nikdo v Čechách neví. Tichý Američan s vytříbeným smyslem pro humor, co si zamiloval jednu drobnou mladou dámu a – který miluje Prahu.

Svatba se konala v Praze... a v té také manželé Deitchovi stále žijí a tvoří.

Animovaný film budiž pochválen!

Přijel jste do Prahy v době „zlaté éry“ českého animovaného filmu – Trnka, Zeman, Pojar, Hermína Týrlová... Věděli jste o nich?

Nevěděl, poznal jsem je až tady. Byli to skvělí lidé a byl zázrak, jak tady vyráběli filmy. Neměli kontakt se Západem, byli izolováni, měli úplně primitivní zařízení. Vynalezli jiný typ přístrojů, jinou technologii, než byl světový standard. Když Trnka, Hofman a ostatní za války zakládali studio, neměli nic, pouze pár filmů od Disneye v černobílých kopiích. Dívali se na Sněhurku na staré stolní promítače, které říkali „kino“, se kterou bylo možné vidět film okýnko po okýnku (1 vteřina filmu je 24 okýnek) a z toho pochopili, jak se má animovat. Pochopili, jak má co vypadat, aby vše fungovalo. Vlastně pracovali pozpátku, měli hotové filmy a ty rozebírali a sledovali postup. Sami potom dělali krásné filmy. To bylo obdivuhodné.

Spolupracovali jste s nimi?

Dělal jsem společné projekty s Jiřím Brdečkou, ale nepracoval jsem nikdy pro Československý státní film. Mou hlavní prací byly zakázky, ze studia Westenwoods mi nabídli, abych pro ně dělal dětské filmy. Dostal jsem se do velmi zvláštní, podivné situace. Tady mě trpěli, protože jsem do země přinášel devizy. Nechali mě svobodně pracovat, nic po mně nechtěli a oficiálně dělali, že tu nejsem. Amerika mě platila a dávala mi práci, ale mlčela o tom, že vyrábíme tady, protože svým způsobem tím podporovala zdejší režim. Většinu života jsem vlastně byl, a přitom nebyl...

Pro Ameriku pracujete dodnes.

Nemohu přestat, zjistil jsem, že lidé, kteří skončili s prací, brzy zemřeli... Yes..., to se mi nechce. Moc mě baví, co dělám. Teď je to třeba adaptace knihy „Deník mouchy“. Je to takové trochu hnusné, deník koně by asi byl noblesnější. Ale má to být hnusné, normální věci nejsou legrační.

V současné době vzniká spousta počítačových animovaných filmů – jako například Shrek. Je to jiné výtvarné pojetí. Nevytlačují takové snímky původní autorské animované filmy?

Slovo film je vlastně špatný výraz. Film je v původním významu druh materiálu. Fotograf, který mě právě teď fotografuje, má digitální kameru, tam žádný film není. Dnes existují různé techniky, jak dělat pohyblivé obrázky, ale jsou stále jen dva základní způso-

Foto: Karel Zakar

by. V hraném filmu kamera sleduje, co se děje před ní, a zaznamenává reálný pohyb. Animátoři to mají obráceně, ten pohyb neexistuje, vzniká „fázováním“ po okýnku. Mně nevadí, jestli je to kreslené na počítači, jestli je to plastelína, loutka nebo nevím co. Ale pohyb se musí napřed vytvořit po fázích, aby potom, když se natáčí na kameru, byl plynulý a figurka odněkud někam šla a dělala, co je třeba. To je speciální umění a Shrek je stále animovaný film.

A co tedy už není animovaný film?

Producenti stále hledají, co se dá dělat levněji. Opravdu dobře dělá animaci relativně málo lidí a ví se, že to trvá dlouho. Celovečerní film se dělá 2–3 roky a je to drahé a náročné. Proto se objevil na scéně tzv. Mo-Cap. To je skutečně animace bez animace. Obléknou nějakého mima do kostýmu se světýlky, nafilmují jeho pohyb a v počítači jeho tělo obalí „kreslenou“ postavíčkou. Tento způsob pouze imituje realitu: buď člověka, nebo kreslenou figurku. Loni získal Oscara Happy Feet (tzv. animovaný pinguin). To už nebyl animovaný film.

Je tím animovaný film ohrožen?

Velmi! Vzněl jsem požadavek, aby tento neanimovaný druh filmu měl svoji vlastní kategorii. Rozeslal jsem spoustu dopisů a poukazoval na to, že by mohl nastat konec oboru, který nejen trvá století, ale má základy tisíce let zpátky. Lidé znázorňovali imaginární pohyby už na jeskynních malbách. Původní animace je vlastně profese procházející celým vývojem lidstva. A věřím, že právě proto nikdy nezanikne. ■